

Rajslí Ilona

· Újvidéki Egyetem, BTK
· Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
· rajslí@stcable.net

A KATOLIKUS EGYHÁZI NÉPÉNEKEK ARCHAIKUS NYELVI RÉTEGE

The Archaic Linguistic Layer of Catholic Chorales

Napjaink katolikus népénekeinek szövegvilága nagyszámú és sokféle archaikus nyelvi elemet tartalmaz. A máig fennmaradó régies nyelvi elemeket csak a népénekek történetének, továbbélésének ismeretében lehet vizsgálni; mai népénektáraink korpusza ugyanis igen heterogén jellegű: alapját mindenképpen az ősi eredetű, szóbeliséggel terjedő szöveg- és dalmvilág képezi, amelyet a különböző művelődési korszakok és stílusirányzatok mindvégig befolyásoltak, valamint az újabb keletű, gyakran idegen és dekadens ízlést sugalló énekek sora ötvözött. Az archaizmus fogalmát szokványosan a szótan területén tárgyalja a szakirodalom; jelen esetben e fogalmat kiterjesztjük a népénekek teljes formai és jelentésbeli megvalósulására: archaizmusok ugyanis a hangzásban, a szerkesztésben, a jelentéselemekben egyaránt előfordulnak.

Kulcsszavak: vajdasági katolikus népénekek, archaikus nyelvi elemek, szövegvizsgálat

A MAGYAR EGYHÁZI NÉPÉNEKEK TÖRTÉNETÉBŐL

A népének a *Magyar Katolikus Lexikon* szerint a nép énekes részvétele a liturgiában és a népi ájtatosságokban. Szinte egykorú a kereszténység megerősödésével a magyar területeken. Könyves Kálmán uralkodásának idején az 1114-es esztergomi zsinat egyik határozata így rendelkezik: „A templomban semmi se olvastassék vagy énekeltessek, amit a zsinat jóvá nem hagyott.” Ezt a IV. László alatt megtartott budai zsinat (1279) határozata is megerősítette. Mindezek az utalások azt jelzik, hogy a 11–12. században a templomokban már felhangzott népi ének.

„Az első egyházi népénekek irodalmi és zenei forrása kétségtelenül a gregorián ének és a középkori európai »nemzetközi« katolikus népének volt, – átgűrva, átfőrtve az ősi magyar népzene ízlésével, hagyományával, sajátosságával. További fejlődésében is mindig e három tényező (gregorián, európai népének, magyar népzene) eredője; minden jelentősebb irodalmi és zenei áramlat hatással volt a magyar nép templomi énekére is” (BÁRDOS–KERTÉSZ 1965: 93).

Évszázadokon át, egészen a 15. századig szájhagyományozódással él és terjed az egyházi népének, ezért nem is volt nagy szükség a lejegyzésükre, a nép az ének szövegét és dallamát hallás után tanulta meg és hagyományozta át, akár csak a magyar népdal esetében. Nehéz megítélni, hogy a 16. század előtt volt-e írott feljegyzésük, vagy a történelem viharai semmisült meg. Első emlékünkhöz a *Krisztus feltámadta*, a *Surrexit Christus hodie* magyar fordítása a 15. századból, kódexeink közül a Peer-kódexben (a 16. század első negyede) megjelenik a *Te Deum* hangjegyes lejegyzése, a Nádor-kódexben (1508) három – mai napig énekelt – dallamot is megtalálunk.¹ A Mária-énekek nagy múltú kultuszát jelzi Vásárhelyi András igen korai, 1506-ból való fordítása is: *Angyaloknak nagyságos asszonya* címmel.

Telegdi Miklós prédikációskönyvében (Bécs, 1577, Nagyszombat, 1578) lelhetők fel az első nyomtatott magyar népénekek. Közben a nagyszombati zsinat (1560) a templomban azokat a latin és magyar énekeket engedélyezi, amelyeket már legalább száz éve jóváhagytak. Megjegyzendő, hogy a Telegdi Miklós-féle pécsi püspöki könyvtár 1586-ból két énekeskönyvet is felsorol: *Psalterium Hungaricum* és *Cantiones Hungaricae*, ezek sorsáról azonban semmit nem lehet tudni. A 17. században fellendül az egyházi népénekek összegyűjtése, kéziratos énekeskönyvek készülnek, de nyomtatásuk is gyakoribb. Megjelennek az ún. kántorkönyvek, amelyek sokféle típusú éneket tartalmaznak: himnuszokat, cantiókat, Mária-antifónákat, verses imádságokat és még sokféle, éneklésre szánt szöveget.

Pázmány Péter kiváló egyházzenei képzést kapott római tanulmányai során, így az 1629. évi nagyszombati zsinaton rendezni szándékozta az egyházi népének ügyét, el is határozták egy „kötéskönyv” kiadását, amit az 1638. évi zsinat is megerősített, a mostoha körülmények azonban nem tették lehetővé az elkészítést. 1651-ben jelent meg a *Cantus Catholici* Szőlősy Benedek jezsuita szerzetes szerkesztésében. „Ez az első nyomtatott hangjegyes énekeskönyv az egész magyar zenetörténetben. Dallamai mind patinás veretű, ősrégi zamatos, művészi magyar melódiák; ha sok közülük idegen származású is, már jóval a török hódoltság és a reformáció viharai előtt ott éltek a magyar nép ajkán és szívében” (BÁRDOS–KERTÉSZ 1965: 95). Ez később több kiadást ért meg, ismert pl. az ún. *Szegedi Cantus Catholici* (1674), az *Editio Szelepcsényiana*. Jelentős nyomtatott énekgyűjtemények még a korból: Kájoni János *Cantionale Catholicum* (1676), Illyés István: *Sóltári énekek és Halottas énekek*, valamint Náray György: *Lyra coelestis* című kiadványa. A 17. századból van még három kézira-

¹ Egyes források szerint a Winkler-kódex (1506) *Szent ének, ki dicséri Szűz Máriát* című verse is ide sorolható, Horváth János és Vargyas Lajos szerint ez a rímtelen magyar ének úgyszintén a „magyar népének tökéjéhez tartozik” (idézi PUSZTAI 1988: 31).

tos énekgyűjteményünk is: a turóci jezsuita *Cantionale et passionale*, a Magyar *Cantionale*, mely ismeretlen pap vagy kántor műve, illetve a *Csiksobotfalvi kézirat*, Kájoni Jánosnak, a csíksomlyói ferences házfőnököknek a gyűjteménye.

A népénekek több forrásból származó dallamvilágát mind a reformáció, mind pedig az ellenreformáció során visszatért közösségek magukénak érezték, hatott rájuk az ún. históriás énekek melódiavilága is. Kialakult egy katolikus barokk dallamkincs, amelyet minden nemzetiség a maga nyelvén énekelt. Több szerző véleménye, hogy a 18. század a hanyatlás kora a magyar népénekek történetében: egyrészt azért, mert kiszorul a nyilvánosságból, másrészt pedig erőteljes németesítő hatás érződik, német dallamok, szövegek özönlenek be. A főpásztorok és az újra működő szerzetesrendek egyaránt szorgalmazták a hívek tevékeny részvételét a liturgiában, a búcsújárásokon. Főleg azokban a templomokban kapott nagyobb szerepet a népének, ahol sem a gregorián éneket, sem pedig a

ADVENTI-ÉNEKEK

1 *Kisdi: Cantus Catholici (1651) – Sik Sándor*

1. A ke-resz-teny-ség-ben hisz-szük, vall-juk
 2. Di-cső-ség a menny-ben! Ó-róm, ál-dás

ré-gen, Hogy az Is-ten mi-ne-künk
 zeng-jen, Mert az Is-ten ke-gyes volt

Veg-he-tet-len ke-gyesse-gé-ben I-gér-te a
 És a-zon-nal nagy el-es-tünk-ben Meg-kö-nyörült

Meg-vál-tót Vi-gasz-ta-lás-ke-pen
 mi-raj-tunk Pa-ra-di-esom-kert-ben.

Híszkegyre:

3. Tudjuk, valljuk régen: az idők teljében
 Gábor angyal küldeté az Istennek követeképen
 S megtestesült az Ige Mária méhében.

99

kórus működését nem tudták biztosítani. A növekvő Oltáriszentség- és Jézus Szent Szíve-tisztelet, valamint a Mária Kongregációk alapítása mind több új éneket hozott. A kántorok kénytelenek voltak saját szükségletre meríteni a régi népszerű énekekből, továbbá a búcsúkon terjesztett nyomtatványok anyagából, imakönyvekből és énekfüzetekből összeállítani saját készletüket, amit saját szerzeményeikkel egészítettek ki. Jó példa erre Bozóki Mihály maróti kántor *Katolikus karbeli kótás énekeskönyve*² 1797-ből. Új műfajként az olvasmányének, majd idegen hatásra a 19. század elején a miseének jelenik meg. A dallamokat a kántorok és az énekvezetők egymástól tanulták el. A kántorok képzetlensége arra is kihatott, hogy a közszájon forgó énekek egy része sem esztétikailag, sem dogmatikailag nem felelt meg, olyan autoritás viszont, aki ezt a helyzetet rendezte volna, nem akadt. Mária Terézia 1774-ben kötelezővé tette az osztrák énekeskönyvek használatát a Monarchia területén, így a 19. század a dekadencia kora a katolikus egyházzene történetében, a templomi éneklést is idegen zenei szellem és ízlés árasztotta el: érzelgős, semmitmondó szövegek és egyhangú dallamvilág. E dekadenciát jól példázza a nagy hatású Tárkányi–Zsaskovszky *Katolikus egyházi énektár* (1855), amelynek még 1930-ban is volt utánnomása. Az egyházzene megújítását tűzte ki célul a cecilianizmus; a népéneklésben vissza szerettek volna térni az ősi magyar zenei örökséghez. Bogisich Mihály *Őseink buzgósága* címmel 1888-ban adta ki a már-már feledésbe merült 17–18. századi énekeket. Ugyancsak kevés sikerrel működött e területen Kersch Ferenc esztergomi karnagy, kiváló gyűjteménye nem került át a köztudatba.

Ígazi áttörést, mondhatni reformot az 1931-ben megjelent Harmat–Sík-féle *Szent vagy, Uram!* jelentette, amely nem hozott nagy törést a templomi gyakorlatban, de Harmat Artúr és társai az összeállítás során nagy tudományos és kritikai felkészültséggel adták át az utókornak a régi gyűjtemények legszebb, legértékesebb énekeit. A II. Vatikáni Zsinat jóváhagyta a népnyelvű éneket, így a hivatalos támogatás ereje mellett neves zeneszerzők (Bárdos Lajos, Kodály Zoltán, Szigeti Kilián) is részt vettek a dallamok komponálásában. 1965-ben jelent meg a *Hozsanna!* teljes kottás népénekeskönyv³, amely céljainak megfelelően a *Szent vagy, Uram!* teljes anyaga mellett régi gyűjteményekből, valamint a korszak fellendülő népdalgyűjtéséből is merített. A legújabb népénektár, az

² „Fellengzős dallamú és szövegű énekein vagy német mintára formált énekein kívül a régi magyar kincsből is merít” (BÁRDOS–KERTÉSZ 1965: 96).

³ *Hozsanna!* Teljes kottás népénekeskönyv. A Harmat–Sík „*Szent vagy, Uram!*” énektár összes énekeivel, kibővítve más régi és újabb magyar és gregorián dallamokkal. A liturgikus reform első szakaszának alapján átdolgozott kiadás. Szerkesztette: Bárdos Lajos közreműködésével Kertész Gyula. Kiadja a Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék könyvkiadója. Budapest, 1965.

Éneklő Egyház (1985)⁴ megtartotta az értékes és általánosan ismert énekeket, ugyanakkor újabb népi gyűjtések anyagából is válogat. Ezek az énekgyűjtemények mindvégig irányelvnek tartják, miszerint X. Piusz pápa az egyház ősi tanítása szerint a liturgikus énekek három alapvető tulajdonságát jelöli meg: legyen szent, művészi és egyetemes.

NÉPÉNEKTÁRAK VAJDASÁGBAN

Vajdaságban a *Hitélet* imakönyv⁵ ma is általánosan használatos, az 1977-es kiadás egy előző (1960-as) első kiadás (javított) folytatása, ennek az egyházi énekeket tartalmazó része is a *Szent vagy, Uram!* összeállításához igazodik, az énektárba azonban B jelzéssel felveszi a Bácskában és Bánátban közkedvelt énekeket is, valamint azokat a zsoltárokat, amelyeket a megújult liturgia szerint a leggyakrabban énekelnek Vajdaság-szerte. Ez a gyűjtemény mintegy összegezi az elmúlt évtizedek énekanyagát, hiszen mindemellett a *Hozsanna!* népénektárból is beemel számos éneket és zsoltárt.

Emellett korai megjelenésű vajdasági énekeskönyvek is fellelhetők, mint amilyen pl. a Szabadkán kiadott *Anima* című imádságos- és énekeskönyv⁶, melynek Előszavában Hegedűs Lénárd esperesplébános (Bajmok, 1937) rávilágít a magyar népénekek területenkénti nagy eltéréseire, ami egy-egy zarándoklat, közös ünneplés alkalmával igencsak zavaró, másrészt a népénekek szépségére mutat rá: „Szép a műének és gyönyörködtető; de a népének, ha az erővel teljes és egyöntetű, magával ragad.”⁷

Kuriózumként említhetjük a Topolyán kiadott *Lelki Kenyér* című kiadványt⁸ ugyancsak az 1900-as évek első feléből, amelyben az imaszövegek mellett válogatás található a népénekekből.

Külön színfoltja a vajdasági népéneklésnek a bezdáni plébánia kezdeményezésére 2000-ben kiadott *Énekeljete az Úrnak* című kottás énekeskönyv.⁹ Szalay

⁴ *Római Katolikus Népepektár* – liturgikus énekekkel és imádságokkal. Szerkesztette: a népénektár-bizottság. Szent István Társulat, Budapest, 1986.

⁵ *Hitélet* – imakönyv népénekeskönyv melléklettel és a szentségi élet megújult liturgiájának magyarázatával. Összeállította: Huzsvár László, újvidéki esperesplébános. Kiadja a Szabadkai Egyházmegye Liturgikus Bizottsága. Forum, Újvidék, 1977.

⁶ *Anima*. Imádságos és énekeskönyv. Kiadja a bácskai egyházi konzultori testület. Nyomatott Horváth József könyvnyomdájában, Szabadkán, é. n.

⁷ I. m. 6.

⁸ *Lelki Kenyér*. Imádságos és énekes könyv a katolikus ifjúság számára. A suboticei apostoli adminisztratura jóváhagyásával írta: Fánecs Antal ny. plébános. Kiadja: Hajtman István könyvnyomdája Bácska Topolán. É. n.

⁹ *Teljes kottás énekes könyv – felnőtt, gyermek és egyéb énekek*. Római Katolikus Plébánia, Bezdan. Az énekeket válogatta és szerkesztette: Szalay Mihály. Logos, Tóthfalu, 2000.

Mihály a Vajdaság-szerte ismert és kedvelt népénekeket válogatta össze, immár „a zeneileg képzetesebb hívő rétegek igényére” számítva. Az énekeskönyv előszavában Miocs József kiemeli, hogy a kántorok ezáltal még inkább gazdagíthatják repertoárjukat s a helybeli liturgiát. Megjegyezhetjük még, hogy az előző kiadványokhoz viszonyítva az énekeskönyvnek nagy előnye az áttekinthetőség, a jó tematikai csoportosítás.

A VAJDASÁGBAN HALLHATÓ NÉPÉNEKEK JELLEMZŐI

Az archaizmus terminus főleg a lexikára korlátozódik, a mindenkori élőnyelvi használathoz képest elavulóban levő, vagy már kihalt szavakat öleli fel, melyeknek fokozatai vannak: visszaszoruló, visszaszorult, illetve kihalt (vö. TOMPA 1972: 47). A szakirodalom megkülönböztet valódi és nem valódi archaizmusokat (A. JÁSZÓ 2004: 191), továbbá névbeli, jelentésbeli és formai archaizmusokat.

Jelen vizsgálódásunk során nemcsak a lexikai elemek archaizáló tendenciáit figyeljük, hanem a nyelv más rétegeiben tapasztalható archaizálás is – amelyeknek egy része nem sorolható be a felsorolt hármas tipológiába – vizsgálatunk tárgya. Időnként nehéz megállapítani, mi is számít a mai nyelvhasználó számára régies nyelvi elemnek, archaizmusnak. A népénekek történetéből kirajzolódott, hogy hagyományozódásuk révén számos ősi nyelvhasználati elem maradt a szövegekben, másrészt a népéneklés divatos, új hullámai után időnként visszanyúltak az ősi magyar szöveg- és dallamvilághoz. Az énekek verses, kötött (leggyakrabban 7–12) szótagszámú formája sok esetben azt eredményezi, hogy az igen régi nyelvi elemek szükségszerűen megmaradnak a szövegekben.

A NYELVI RÉGIESSÉGEK TÍPUSAI

Nem törekedtünk élesen meghúzott határokhoz, kizárólagos típusokhoz. Az volt a célunk, hogy – bár vázlatosan – átfogjuk, érintsük a mai katolikus népénekek valamennyi típusát.

Hangtani jelenségek. Népi-nyelvjárási jelenségként a *mi* személyes névmás nyomatékosító funkciójú elemekkel együtt fordul elő a szövegekben: *A bűnből mink is támadjuk!* (411).¹⁰ Megjegyezhetjük, hogy itt a *támad* ige a szótagszám érdekében *fel-* igekötő nélkül fejezi ki a szükséges jelentést. Ugyancsak a szótagszám miatt kerül be a nyomatékosító elem a *mostan* szóalakba is. Hasonló okokból gyakran fordul elő a szavak régies töváltozata; pl.: *felkéle, plánta, klastrom, csorg, fű, jó, orca, mívünket, gyámol, megholt, segél, elibéd 'eléd', közibénk, ajk, liljom, hajlok 'hajlék' stb.* Ugyancsak figyelemre méltó régiesség

¹⁰ A vizsgálat korpusza a *Hitélet* népénekeskönyv (1977) szövegéből került ki. A szerkezetnyi (s annál nagyobb) terjedelmű példaanyag után jelöljük a lelőhelyet.

a *paizs* szó hiátustöltő nélküli írásmódja, ez legfeljebb a személynévben (pl. Pais Dezső) őrződött meg. A mára már modorossá vált nyíltabb ejtésű ragozási forma is megtalálható: pl. *szívökben, helyökben*; ugyanakkor a zártabb (nyelvjárási) ejtés is előfordul: *királyi atyátul* (559), *borbul*.

Az *alaktani jelenségek* gyakran egybemosódnak a hangtaniakkal. Az igealakok gyakran változatokban lelhetők fel: *aluszik~alszik, nyugoszik~nyugszik, vagyon~van, tész~tesz, ojt~olt, segélj~segíts* stb. E szópárok archaikus elemei a szinkron szótározáskor részben a választékos minősítést kapják, egy részük a régieset: *Halál mérégét megtiportad*, illetve *Halál fején tapod*.

Egy-két szöveghelyen – a reformkor elején divatos – helyesírási megoldásra bukkanunk: *Szintűgy röpiül ajkról-ajkra várak-, puszták-, és falvakra*. (541); *Arany, tömjén, mirhával* (371). A határozórag ilyen jellegű „takarékos” hozzáillesztését, az ún. ismétlődő toldalékolást az Akadémia nyelvtana helyeselte, így pl. Eötvösnél olvashatjuk: „csekély- s törpévé válik”. (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 1978: 572).

A több birtok kifejezésének korai formái jelennek meg, amelyek a szótag-számmal történő manipuláció eszközei is egyben: *angyaliddal, maradéki, örökösi, hajléki* stb. Hasonlóképpen minősíthetjük a középfok jelének ilyen formáját is: *érdemesb, nemesb*. A *-nő* képző régi (és népi) használata maradt meg az *Üdvözlégy, ó szép mennyek királynéja* (489) sorban.

Az igeragozásnak immár elfeledett ikes formája kerül elő a következő sorban: *A keresztről hallom, Uram, „Velem léssz a mennyben!” Az utolsó ítéleten jobbra állíts engem* (381). Ha a szöveg eredetét kutatjuk, magyarázatot kapunk az archaizmusra, hiszen az idézett nagybőjti ének a 17. századi túróci *Cantionaléra* vezethető vissza.

Az igeidők használatában igen gyakori az elbeszélő múlt használata: *te valál őrzője* (344), *szőrövet kötöze gyenge derekára* (560), *tőr veré át lelkedet* (385), *lárma lőn* stb. Sok esetben a rím kedvéért, a magánhangzós szöveg dallamossága érdekében is alkalmasabbnak tűnt az elbeszélő múlt megtartása. A hangzósságot, a vokalizást szolgálja a *néki, kél* formák megőrzése is: pl. *Kél halk énekünk* (347).

Latinizmusok is előkerülnek a szövegekből: a feltételes mód használata a felszólító helyett tipikus latinizmusnak számít, főként a célhatározói és a tárgyias mellérendelés esetében: *Krisztus mennybe fölmenne, hogy nekünk helyt szerzene*. (418); *Adaték nekünk magas mennyországból, Utat, hogy lelnénk gonosz pogányságból* (556). Időhatározói mellékmondatban is előfordul: *S midőn látá, hogy szent Fia gyötrelmében hervadozna, Keseregvén így szóla* (393). A többes szám jelölése is latin nyelvi vonás: *Mindeneknek szemei* (436), *mindeneknek ura lőn* (418).

A mára már viaszszorulóban levő *-ván, -vén* képző fennmaradását nyilvánvalóan a rímek is segítik: *Él Jézus nyilván, a bünt lebírván*. (412); ugyanakkor nagyfokú tömörség fejezhető ki vele: *Úradta ékes nap* (408).

Szókins – jelentés: századokkal korábbi, 'parázs' jelentésben bukkan fel a *szén* szó a következő sorokban: *Mint a tűz a forró szénben, Mint erő a mágneskőben* (401). A *Szövétnekünk a sötétben* (454) szerkezetben a *szövétnek* még a korai 'világosság' jelentésre vezethető vissza. Ugyancsak régies elem – s a népi patriarchális gondolatmenet nyomaként az asszonyállat analógiájának emléke is egyben – a *Ti félénk asszony-emberek* összetétel (409). Az *illet* ige feltehetően az ősi 'érint, megérint' jelentésben értendő a következő mondatban: *Szívem úgy megilleted* (480). Régies indulatszavak is fellelhetők: *vajh, vajha, ah, be* stb.

A *kerubin, kerub* 'főangyal' jelentésű, latin eredetű szónak a többes száma volt *cherubim, cherubin* formájú, a magyar nyelvbe mindkettő bekerült. Így a mai népekekben (pl. *Az egek és kerubimok, minden karok, szerafimok* – 545) tulajdonképpen ragkettőzést találunk.

A régies és a népies jelleg közé nem húzható éles határ. A régi korok nyelvhasználatát a nyelvjárásokban él tovább, megőrizve az elmúlt századok sok-sok jellemzőjét. Azok közül említünk néhány sajátos sájtást, amelyek a mai nyelvjárások valamelyikében máig előfordulnak. Pl. *Pökdösik orcáját* (389), a régi magyar nyelv *ö-ző* jellege: *ösmer, befödöz* stb. A *kincs* szó fokozása részben a költői szabadság eredménye, ugyanakkor a népnyelv fennmaradt sajátos sájtása is: *Mammánál szentebb, aranynál kincsebb* (444). (Vö. a drávaszögi *borabb* kifejezést Baranyai Júlia gyűjtésében.¹¹)

Szerkezetek – stíluslemek. Régi analógiás szerkezetek nyomát találjuk a *Lettenek végrendelet* (381) szerkezetben, talán az egyetlen ilyen elem a szövegekben. A figura etymologica nyelvünk ősi sajátos sájtásaként (vö. KISS–PUSZTAI 2003: 440) gyakran szerepel a szövegekben: *sírván síra, nézvén nézte, félve fél* stb. Az igeneves használat felvillant valamennyit az ősi tömörségből: pl. *Az időnek Isten szabta teljessége bételik* (382).

Korai szöveglemekek képeinek nyomai elevenednek meg; pl. a Mária-siralom reminiszenciái: *Nagy kínok hegyes tőre sérti Mária lelkét* (399); *tőr veré át lelkedet* (385), *fájdalomnak éles tőre* (388).

ÖSSZEGZÉS

Ha csak egy kicsit is közelebb hajolunk közismert, naponta hallható népekeink szövegeihez, meglepő dolgokat vehetünk észre: továbbél bennük a régmúlt nyelvi hangzása, stílusa, megformálása. Olyan nyelvi archaizmusok sora bontható ki e sok évszázadra visszatekintő szövegvilágból, amelyekről a mai beszélt nyelv már rég megfeledkezett.

¹¹ *Jugoszláviai magyar nyelvjárások.* Szerkesztette: Penavin Olga. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1982. 192.

IRODALOM

- A. JÁSZÓ Anna főszerk. 2004. *A magyar nyelv könyve*. Budapest
BÁRCZI Géza–BENKŐ Loránd–BERRÁR Jolán 1978. *A magyar nyelv története*. Budapest
BÁRCZI Géza 1961. Nyelvjárás és az irodalmi stílus = *Stilisztikai tanulmányok*. Szerk. Sellő Edit. Budapest
BÁRDOS Lajos–KERTÉSZ Gyula 1965. *Hozsanna! Teljes kottás énekeskönyv*. Budapest
KISS Jenő–PUSZTAI Ferenc szerk. 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Budapest
PUSZTAI István 1988. *Winkler-kódex* (Bevezetés és jegyzetek). Budapest
TOMPA József 1972. *A művészi archaizálás és a régi magyar nyelv*. Budapest

The Archaic Linguistic Layer of Catholic Chorales

The lyrics of today's Catholic chorales hold numerous and diverse archaic linguistic elements. Those still present today can only be studied in knowledge of the history and continued existence of hymns, i.e. the body of these hymns is quite heterogeneous; it is based on lyrics and melody dating back to ancient times, passed down in oral tradition. All along, they were influenced by different cultural and stylistic periods, and were melted in with chorales of more recent origin often bearing foreign and decadent styles. Normally, the notion of archaism is dealt within lexicology; in this case, the term is extended to the full form and notional appearance of chorales: namely, archaisms appear equally in sound, composition and lexical elements.

Keywords: Catholic chorales in Vojvodina, archaic linguistic elements, textual analysis